Терентьева Н.А.

ИНТЕГРАЦИЯ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ЭКОНОМИКИ
В УСЛОВИЯХ ВТОРОЙ АКАДЕМИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ (ОБЩИЙ ОБЗОР)

В статье представлена интеграция образования, науки и производства в условиях Второй академической революции. Отмечено, что период Второй академической революции (масштабные, разнообразные и динамичные изменения, происходящие в системе европейского высшего образования во второй половине XX – начале XXI века) – период научно-технического прогресса и научно-технологического развития, когда новейшие достижения науки, техники и технологии начали активно внедряться в деятельность учебных заведений, обеспечивая их переход на качественно новую ступень, поскольку именно техническая и технологическая составляющие образования потребовали адаптации всей образовательной системы к новому типу общественного и социально-экономического развития. Активированы понятия «академический капитализм», «университетское предпринимательство», «капитализация знаний».

Ключевые слова: интеграция, университетское образование, академический капитализм, университетское (академическое) предпринимательство, капитализация знаний.

Terentieva N.A.

INTEGRATION OF UNIVERSITY EDUCATION AND ECONOMY
IN CONDITIONS OF SECOND ACADEMIC REVOLUTION (OVERVIEW)

The article represented integration of education, science and production in the second academic revolution. Emphasized that during the second academic revolution (scale, diverse and dynamic changes taking place in European higher education in the second half of the XX – XXI century) – the period of scientific and technological progress and scientific and technological development, when the latest advances in science, technology and technologies were developed in the activities of educational institutions, providing them with the transition to a new level, because it is technical and technological education component caused the need for adaptation entire educational system to a new type of social and socio-economic development. Activated concept of «academic capitalism», «university entrepreneurship», «capitalization of knowledge». It is confirmed that a fundamental change in the positions of the twentieth century: the intellectual and moral development of elite; standardization of teaching, research and knowledge; international exchange of scientific knowledge and the acquisition of knowledge and so on. came priorities XXI century: modern mission school in the context of integration (knowledge society and education, communication and entrepreneurship education, social development and school) and fundamental cultural mission (international intellectual forum preserving ethical components of the relationship between higher education and society).

Key words: integration, university education, academic capitalism university (academic) business, capitalization of knowledge.

УДК 378 ***Чайка О.М.****

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено дослідженню проблеми розвитку творчої самостійності особистості у філософському аспекті. Висвітлюються цікаві ідеї та положення філософських праць Сократа, Аристотеля, В. Гегеля, І. Канта, Ф. Ніцше, С. К'єркегора, Г. Сковороди, М. Бердяєва, Б. Новикова та ін. з поставленої проблеми, а також виділяються важливі для її вирішення твердження. Ретроспективний аналіз філософського осмислення проблем самостійності і творчості доводить, що мислителі ще від часів античності визнавали феномен творчості у практичному існуванні людства, наголошуючи на важливості самостійної діяльності, самопізнання, самовизначення та самоосвіти особистості.

Ключові слова: творчість, самостійна діяльність, творча самостійність, філософи, філософське осмислення, ідеї та погляди мислителів.

* © ***Христенко О.М.****

Реформування вищої освіти й удосконалення навчального процесу зміщують акценти на гуманістичну модель розвитку освіти, головними ознаками якої є: залучення суб'єкта навчання через діалог, самовираження, творчість, практичну діяльність, мовну комунікацію до самостійного пошуку істини, самоактивності у процесі професійного зростання; створення умов для саморозвитку особистості. Відтак у підготовці вчителя, і словесника зосібна, найперспективнішим убачається включення майбутнього філолога в самостійну творчу діяльність, що навчить його розуміти свої здібності й можливості, забезпечить належні умови для професійної самоорганізації та самореалізації, посприяє виробленню вмінь самостійно орієнтуватися у зростаючих інформаційних потоках, здійснювати їх критичний аналіз, мати власні судження, вносити елементи новизни і творчості у свою діяльність. Сказане вище знаходить підтвердження в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Концепції гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах, Законі України «Про вищу освіту».

У зв'язку з цим особливого значення набуває питання розвитку творчої самостійності студента-філолога у процесі його професійної підготовки.

Проблема творчої самостійності особистості має міждисциплінарний характер, розглядається як педагогами, психологами, методистами, так і філософами. Результатом роботи є значна кількість наукових праць, але повного і ґрунтовного висвітлення зазначена проблема ще не знайшла. Особливе значення для її вирішення мають праці таких видатних мислителів минулого, як Сократ, Платон, Аристотель, Демокрит, які ефективно сприяли своєю філософією розвиткові методичної науки та появі концептуальних засад формування особистості в навчальній діяльності. Серед багатьох імен останніх двох століть варто відзначити імена класиків німецької філософії – В. Гегеля, І. Канта, Ф. Ніцше, І. Фіхте, А. Шопенгауера; французької – К. Гельвеція, Ж.-Ж. Руссо; датської – С. К'єркегора, української – Г. Сковороди та ін. Цікаві ідеї та положення, пов'язані з питаннями формування самостійності особистості, розкриття її творчого потенціалу, зустрічаємо у роботах М. Бердяєва, Б. Новикова, В. Швирєва та ін.

Мета статті – дослідити праці вищезгаданих філософів з погляду поставленої проблеми та виокремити важливі для її вирішення твердження.

Для більшості античних мислителів характерним є переконання, що творчість як створення нового та унікального не належить до сфери божественного. Тому навіть у сфері людської діяльності стародавня філософія не відводить творчості визначального значення. Істинне знання, тобто споглядання вічного і незмінного буття, висувається нею на перше місце. Будь-яка діяльність, і творча також, стоїть нижче за споглядання, а творення – нижче за пізнання, оскільки створює людина недовговічне, а споглядає безкінечне, вічне.

Уже в давні часи обговорюється питання практичної творчої діяльності, і особливо у вихованні й навчанні дітей. З цього приводу цікаві думки висловлює в «Метафізиці» Аристотель: будь-яке мислення спрямовано або на діяльність, або на творчість, або має теоретичний характер.

Також філософи античності підкреслюють важливість розвитку самостійної особистості. Архіт, Геракліт, Демокрит, Платон вважають, що розвиток людини відбувається лише у процесі самостійного вдосконалення, у процесі самопізнання. У власних міркуваннях вони виходять із суджень, в основі яких – думка про те, що розвиток мислення людини може успішно здійснюватися лише за умови активної діяльності і самостійного пошуку. Аристотель, Епікур, Лукрецій визначають самостійність як єдність здібностей приймати рішення і діяти. Вони стверджують, що дуже погано, коли людина не має самостійних думок і не реалізує їх у діях.

Схожі філософські думки відстоює ще один філософ античності – Сократ. Він наполягає на необхідності формування вмінь самостійно діяти, самоаналізувати. Метод навчання, застосований Сократом, – «маєвтика» – полягає не в повідомленні учням готової істини, а у пробудженні самостійності мислення під час діалогу, коли

за допомогою суперечливих висловлювань позиції учасників діалогу згладжуються, однобічність поглядів кожного з них долається, і здобувається істинне знання. Тобто Сократ у процесі бесіди, діалогу допомагає «народитися істині в душі співрозмовника» [2].

У середньовічній філософії панувала думка про те, що людина пізнає світ не тільки за допомогою духовно-інтелектуального аналізу, а й у процесі практично-предметної діяльності, усвідомлюючи значення своїх дій для власного творчого розвитку.

Мислителі доби Відродження постають за різнобічну освіту, що виховує самостійність мислення, творчість, активність. Уперше «людина підноситься на такий рівень, коли вона спроможна сама творити себе й перетворювати природу стосовно до своїх уявлень про ідеал» [5, с. 453]. Творчість представники Ренесансу визначають передусім як мистецтво, яке у свою чергу розуміється як творче споглядання. Звідси характерний для Відродження культ генія як носія творчого начала.

У 15-16 століттях виникає інтерес до самого процесу творчості, спрямованого на створення чогось нового, унікального, неповторного. Цей інтерес породжує посилену увагу до культури як продукту творчості попередніх епох.

Філософи 18 ст. підкреслюють позитивну роль творчості у стимулюванні пізнавальних інтересів особистості, допитливості, дослідницької активності, здатності до знаходження оригінальних рішень і прогнозування. Зокрема Ж.-Ж. Руссо у власній теорії виховання радить зробити учня дослідником, відкривачем істин: «…ставте доступні його розумінню запитання і надайте можливість йому вирішувати їх. Нехай він дізнається не тому, що ви сказали, а тому, що сам зрозумів» [7, с. 156]. Французький філософ віддає перевагу лише особистому досвіду вихованця, вважаючи, що основними категоріями навчання і виховання є саморозвиток і самодіяльність.

Засновником української класичної філософії вважається Г. Сковорода. Фундаментальною засадою вчення мислителя є поняття «сродна праця», яке ґрунтується на самопізнанні, психологічній структурі людини, яка, визначаючись із професією, має звертати увагу на надані їй від народження нахили і здібності, на своє життєве покликання. Зазначена думка наводить на таке розуміння сутності процесу становлення особистості, і зокрема вчителя: «Дерзай! Не бійся!», вір у силу свого духу і «пізнаєш ти уже в собі людину, і сила її безмежна» [8, с. 177-178].

Український філософ у своїй освітній діяльності розглядає елементи самостійного навчання, надаючи великого значення самостійній діяльності «спудеїв». Він вірить, що від природи в людині закладено великий творчий потенціал, якому мають бути створені умови для виявлення і розвитку. Слова мислителя «Людина пізнає світ… серцем, творчою ініціативою» підкреслюють, що творче становлення людини залежить від усвідомлення нею власних задатків та свободи вибору діяльності певного виду [8, с. 157-159].

Необхідність виховання людини з незалежними судженнями й особистими моральними принципами стверджують представники філософії ірраціоналізму – С. К'єркегор, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше. Для цього найпридатнішим, на їхню думку, вважається сократівський метод бесіди. Під час його використання частина питань може і не мати відповіді, це створює певний потенціал для подальшого творчого процесу. Доказом цього є давно відома філософська думка, що творчість – це не просто право, а обов'язок людини, що творча діяльність у пізнавальній сфері має нести не тільки знання, але й моральне задоволення. Зокрема Ф. Ніцше одним із перших виступив проти однобічного культу розуму і прерогативи у вихованні інтелектуалізму, натомість висунувши як важливий фактор виховання – мистецтво і художню творчість.

У XIX столітті еволюція філософської думки зрештою приводить до розуміння необхідності дослідження проблеми творчості не лише як естетичної категорії, а як одного з видів людської діяльності. Й. Фіхте, П. Лавров зосереджують увагу на питанні творчої активності особистості, І. Кант, Г. Гегель роблять акцент на специфіці її діяльності, а отже – на проблемах творчої особистості та умовах її життєвиявлення.

І. Кант створює завершену концепцію творчості, спеціально аналізуючи творчу діяльність під назвою продуктивної здатності людської уяви. Розглядаючи структуру процесу пізнання, він уперше вживає філософські категорії «репродуктивне» і «продуктивне». Ці поняття в сучасній науці використовуються зазвичай для розкриття процесу творчої діяльності. І. Кант доходить висновку, що творчість лежить в основі людського пізнання. Цю думку в подальшому розвиває і поширює В. Гегель.

По-новому до проблеми творчості підходить Л. Феєрбах, оскільки виділяє в її структурі два взаємопов'язані напрямки – предметно-чуттєве буття людини та спілкування між людьми, доводячи, що лише через діалог «Я» і «Ти», через людське спілкування і співтворчість здійснюється певний розвиток і розкриття талантів [9, с. 300-301]. Ця концепція творчості вченого-філософа є підґрунтям спілкування в колі «учитель-учень-художній твір».

Такої ж думки дотримуються і філософи наступної епохи (Г. Батищев, М. Бердяєв, І. Касавін, В. Сагатовський, В. Швирєв та інші). Вони розробляють доволі широке вчення про творчу сутність людини, вважаючи, що кожна людина від народження має різні задатки до певного виду творчості, і тільки специфічний індивідуальний підхід до освіти допоможе виявити це творче покликання індивідуума.

Російський філософ XX ст. М. Бердяєв підкреслює, що процес творчості є одночасно і процесом самовизначення особистості. Але не варто забувати, що творчі здібності студента максимально проявляються під впливом творчої індивідуальності викладача. Учений відзначає, що пізнавати здатна тільки людина, а тому пізнання має бути творчим актом цієї людини. Шлях до цієї пізнавальної творчості – шлях свободи.

Аналізуючи погляди російського філософа, робимо висновок, що тільки вільна людина має право на вибір власної позиції в будь-якому питанні. Причому альтернативні погляди з будь-якої проблеми можуть реально забезпечити відповідний вибір. Студент таким чином включається у творчий пізнавальний акт, заключною ланкою якого має бути прийняття власного рішення.

У філософській теорії сьогодення творчість і самостійність визначаються основою буття особистості, бо, на думку мислителів, розвиток людства відбувається за вектором «від суспільства трудящих – до суспільства творящих» [6, с. 4]. Б. Новиков розглядає творчість не як характеристику людської діяльності, а як її сутність, мету, джерело. Він вважає, що інтуїтивно-евристичні засоби займають особливе місце у творчому процесі. Проте творчість потребує оригінальних засобів одержання результату, має певну структуру, процесуальні властивості. У переносному значенні творенням, творчістю тепер визнають внесення нового, оригінального, створення образів у результатах інтелектуально-практичної діяльності людини, її творчої фантазії. При цьому окреслена творча діяльність перебуває у процесі формування, постійного вдосконалення [6, с. 449].

На думку багатьох філософів, значну роль у розвитку творчості та самостійності людини відіграє евристичний метод навчання, у процесі використання якого суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності опиняється у становищі дослідника, коли йому дають лише дані для вирішення питання, факти і повідомлення, а висновки й узагальнення робить він сам. Застосовування цього методу навчання сприяє розвитку у студентів умінь порівнювати, узагальнювати, формулювати і висловлювати власні думки, робити самостійні висновки, проводити дослідження.

Таким чином, зроблений нами аналіз філософської літератури дає змогу стверджувати, що мислителі ще від часів античності і до сьогодення по-різному, але визнавали феномен творчості у практичному існуванні людства, наголошували на важливості самостійної діяльності, самопізнання, самовизначення та самоосвіти особистості.

Еволюція філософського осмислення проблем самостійності і творчості доводить, що творча самостійність є суттєвою рисою людської свідомості, а потяг до творчості – природний для людини. Ці поняття визначаються основою буття суспільства, сутністю, метою і джерелом людської діяльності.

Однак теоретичний аналіз засвідчує, що положення і вчення філософів не дають цілісного уявлення про сутність, рівні та показники творчої самостійності особистості. Тому вважаємо за необхідне в подальшому дослідити різноманітні аспекти піднятої проблеми у психолого-педагогічній науці та методиці викладання літератури, що стане основою методичної системи розвитку творчої самостійності студента-філолога у процесі його професійної підготовки.

Література:

1. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества / Н. А. Бердяев; [вступ. ст., сост., подгот. текста, примеч. Л. В. Полякова]. – М. : Правда, 1989. – 607 с.
2. Бичко А. К. Історія філософії : [підручник] / А. К. Бичко, І. В. Бичко, В. Г. Табачковський. – К. : Либідь, 2001. – 408 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Кто мыслит абстрактно? / Г. В. Ф. Гегель // Работы разных лет : [в 2-х т.] / сост., общ. ред. и вступительная статья А.В. Гулыги. – М. : Мысль, 1972. –Т. 1. – С. 389-394.
4. Кант И. Критика чистого раз ума / И. Кант // Сочинения. В 6 т.– М. : Мысль, 1964. – Т. 3. – С. 105-124.
5. Кремінь В. Г. Філософія : [підручник для вищої школи] / В. Г. Кремінь, М. І. Горлач. – Х. : Прапор, 2004. – 736 с.
6. Новиков Б. В. Творчість як спосіб здійснення гуманізму : монографія / Б. В. Новиков. – К. : НТУУ КПІ, 1998. – 310 с.
7. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании / Жан-Жак Руссо. – М. : Изд. «Школа и жизнь», 1913. – С. 156.
8. Сковорода Г. Твори у двох томах. – Т. 1. Поезії. Байки. Трактати. Діалоги / Григорій Сковорода. – К. : АТ «Обереги», 1994. – 528 с.
9. Філософія : навч. посібник / за ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 1997. – 584 с.
10. Философия : учебник для высших учебных заведений / отв. ред. В. П. Кохановский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 576 с.
11. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 576 с.

Чайка О.М.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ
БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА: ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ

Статья посвящена исследованию проблемы развития творческой самостоятельности личности в философском аспекте. Раскрываются интересные идеи философских работ Сократа, Аристотеля, Г. Гегеля, И. Канта, Ф. Ницше, С. Кьеркегора, Г. Сковороды, М. Бердяева, Б. Новикова и др. с точки зрения поставленной проблемы и выделяются важные для ее решения положения. Ретроспективный анализ философского осмысления проблем самостоятельности и творчества доводит, что мыслители еще со времен античности признавали феномен творчества в практическом существовании человека, акцентировали внимание на необходимости самостоятельной деятельности, самопознания и самообразования личности.

Ключевые слова: творчество, самостоятельная деятельность, творческая самостоятельность, философы, философское осмысление, идеи и взгляды мыслителей.

Chaika O.M.

DEVELOPMENT OF CREATIVE SELF-DEPENDECE OF FUTURE EXPERT:
PHILOSOPHICAL ASPECT

This article is dedicated to study the problem of development of individual's creative independence in the philosophical aspect. The publication reveals some interesting ideas of philosophical works of Socrates, Aristotle, Hegel, I. Kant, Nietzsche, Kierkegaard, H. Skovoroda, M. Berdyaev, B. Novikov in terms of the stated problem, and the important provisions to solve it are determined there. Retrospective analysis of philosophical understanding of the problems of independence and creativity proves that creative independence is a defining feature of human consciousness, and desire for creativity is characteristic of human nature.

The evolution of philosophical thought leads to understand that an important role in the

development of creativity and independence of student plays a heuristic method of teaching. Application of this method of teaching promotes the development of students' abilities to analyze, compare, generalize, formulate and express their opinions, make independent decisions, conduct research.

Thus, the study of philosophical literature makes it possible to argue that thinkers still from days of antiquity in different ways, but recognized phenomenon of creativity in the practical existence of humanity, stressed the importance of self-employment, self-determination and self-identity.

The evolution of philosophical understanding of issues of independence and creativity does not provide a holistic view of essence, levels and indicators of the personal creative independence. It is necessary in further to explore the various aspects of the problem in psychological, pedagogical and methodical literature.

Key words: creativity, self-dependent activity, the creative independence, philosophers, philosophical understanding, ideas and views of thinkers.

Рецензент: Кохановська О.В.

УДК 37.034.235 (=161.2) «19» ***Христенко О.М.****

ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ В ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТСЬКИХ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті проаналізовано ідейні засади, зміст, форми, методи, засоби духовного виховання в контексті педагогічно-просвітницької діяльності українських емігрантських жіночих об'єднань. Схарактеризовано основні напрямки жіночого просвітництва за кордоном: популяризацію духовно-інтелектуальної спадщини українства, просвіту дорослих, формування національної свідомості української громади, організацію рідномовного шкільництва, релігійне виховання дітей, молоді.

Окреслено перспективи використання педагогічної спадщини емігранток: підвищення мотивації національної ідентичності українських сімей, створення громадської мережі патріотично-християнського виховання.

Ключові слова: еміграція, жіночі організації, просвітницька діяльність, духовне виховання, патріотичне виховання, християнське виховання, просвіта дорослих, національна ідентичність.

Наприкінці 80-х років ХХ століття, внаслідок лібералізації політичного режиму в СРСР, розпочалася четверта хвиля еміграції з українських теренів. Після здобуття Україною незалежності, що супроводжувалося поглибленням економічної кризи на пострадянському геополітичному просторі (високий рівень безробіття, несвоєчасна виплата заробітної плати тощо) еміграція українців активізувалася й набрала ознак трудової. Практично четверта міграційна хвиля з України триває.

Заробітчанство спричинило появу нових і поглиблення існуючих негативних явищ у житті суспільства – наприклад, соціальне сирітство, розпад сімей, вимушений виїзд за межі Батьківщини, культурну асиміляцію дітей та молоді. Загалом загострилася проблема виживання української нації – і не лише матеріального, а й, особливо, духовного.

Просвітницька допомога для збереження та розвою автентичності українства на засадах власних національно-релігійних цінностей стала актуальною потребою в інонаціональному середовищі. Підкреслимо, що зазначену ділянку праці в минулому радо брали на себе жіночі громадські організації, що об'єднували свідомих українок-емігранток. Їхня педагогічна спадщина слугує неоціненним досвідом, який доцільно використовувати в контексті дипломатичної підтримки сучасного українства за кордоном, зокрема щодо національно-культурної самореалізації та відповідного

* © *Христенко О.М.**